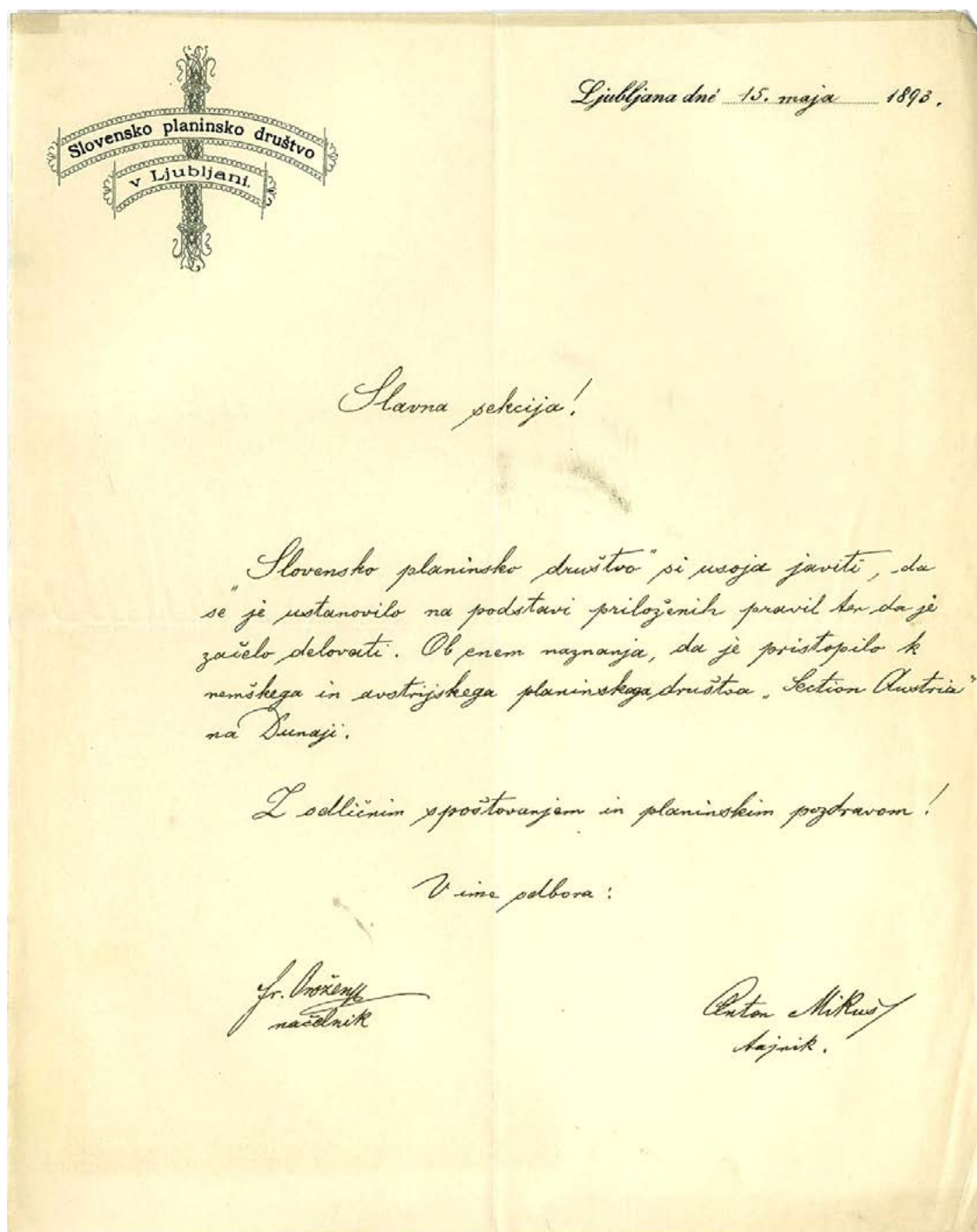

Uzpon in propad Kranjske sekcije DÖAV

**Presenetljivo odkritje. Slovensko planinsko društvo
je bilo prva tri leta član DÖAV.**

O prosluli Kranjski sekciji vemo večinoma le to, da je konec dvajsetega stoletja z nemškimi nacionalističnimi dejanji naše planince v tolikšni meri spravila ob živce, da so se leta 1893 odločili ustanoviti Slovensko planinsko društvo (SPD). To je bilo politično dejanje, česar SPD niti ni skrival. S tem so Slovenci jasno povedali, da so gore, čeprav del avstro-ogrske monarhije, v prvi vrsti slovenske.

Pismo v slovenskem jeziku, s katerim je SPD obvestil Kranjsko sekcijo o svoji ustanovitvi pod okriljem Sekcije Avstrija v nemško-avstrijskem društvu DÖAV. Podpisana sta prvi načelnik SPD Fran Orožen in tajnik ter kasneje prvi urednik Planinskega vestnika Anton Mikuš.
Vir Historisches Alpenarchiv

Z ustanovitvijo SPD se je končalo dvajset let nemškega monopola v naših gorah in hkrati začelo naslednjih dvajset, v katerih sta si konkurenčni planinski društvi z območjem delovanja v kronski deželi Kranjski (nem. *Krain*) med seboj nagajali in se obtoževali v tedanjih časopisih. Jeza zavednih Slovencev, združenih v SPD, in na drugi strani na Kranjskem živečih Nemcev in pronemško usmerjenih domačinov pod okriljem Kranjske sekcije (*Sektion Krain*), obeh s sedežem v Ljubljani, je bila velika. Skozi današnje oči je morda videti celo nekoliko otročja. Gradnja planinskih koč v bližini konkurenčnih, gradnja novih slovenskih planinskih poti zato, da planince speljejo stran od nemških koč, postavljanje slovenskih označevalnih tabel poleg nemških in občasno tudi njihovo poškodovanje bi zlahka opredelili tudi kot pobalinsko ali vandalsko.

Toda prišla je prva svetovna vojna in po njej ni bilo več ne monarhije ne Kranjske sekcije, SPD pa je v zgodovino prišel v vlogi zmagovalca. Pa vendar, če pred poroto ne moreta stopiti obe strani in povedati svoje zgodbe, ostane slab priokus, pa tudi nepotešena radovednost. Minilo je več kot sto let in nič ne bo narobe, če skušamo z današnjimi očmi in nedavno odkritim arhivskim gradivom oceniti obseg delovanja in pomen Kranjske sekcije za razvoj planinstva na naših tleh.

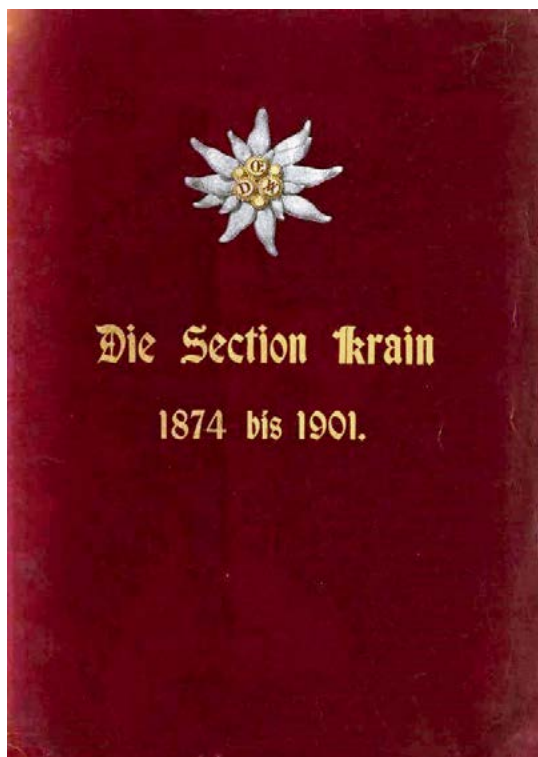
Začetek organiziranega planinstva na Kranjskem

Kranjska sekcija Nemško-avstrijskega planinskega društva DÖAV¹ je bila ustanovljena 30. marca 1874 v Ljubljani. V njej so se zbrali predvsem izobraženi ljubljanski nemški in ponemčeni meščani, pa tudi nekaj Slovencev. Njen prvi predsednik je postal znani knjižni založnik in planinec Ottomar Bamberg. Članstvo je bilo maloštevilno, ob ustanovitvi je, kot so zapisali, štel 50 "udov", tri leta pozneje, ko je sekcija zaradi neaktivnosti prenehala obstajati, pa 72. Takrat so morali prodati tudi svojo malo koč na Prodirh (kjer stoji dom Planika), kupil jo je Avstrijski turistični klub ÖTK.

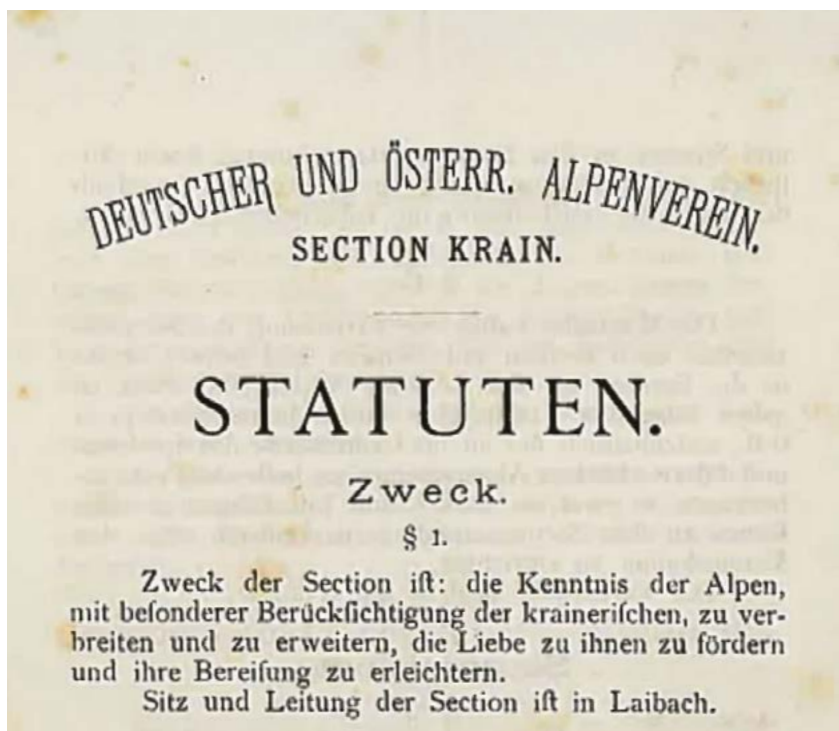
Novembra 1881 je bila Kranjska sekcija ponovno ustanovljena. Za njenega načelnika je bil izvoljen kustos ljubljanskega muzeja, Karl Deschmann, ki je na tem mestu ostal do svoje smrti leta 1889. Rojeni Slovenec Karel Dežman je postal duša in motor Kranjske sekcije, ki je pod njegovim vodstvom postala dejaven in vsestransko aktiven igralec na področju planinstva. Na neki način je Kranjska sekcija in njena dejavnost postala popolni odsev njenega načelnika Dežmana, ki si ga je zgodovina zaradi njegovega nemštva zapomnila zelo negativno, čeprav je kot vsestranski znanstvenik ogromno naredil za Slovence.²

¹ V uradnih zapisih se za nemško-avstrijsko planinsko društvo (*Deutscher und Österreichischer Alpenverein*) pojavljata dve obliki kratic, DuÖAV in DÖAV. Obe sta pravilni. Prav tako se sekcija lahko zapiše v obliki Sektion ali Sektion. Op.a.

² Dr. Nada Praprotnik: *Karel Dežman is not forgotten*, Acta carsologica (2006), str. 169.

Naslovnica obsežnega zbornika, ki ga je Kranjska sekcija izdala leta 1901 pri založbi Kleinmayr & Fed. Bamberg. V njem je opisala svoje delovanje med leti 1874 do 1901. Vir Historisches Alpenarchiv

Uzpon Kranjske sekcije

Pod Dežmanovim vodstvom in sposobnostmi je sekcija zelo napredovala in postala vabljava za nove člane. Leta 1893 je njihovo število zrastle na 217. Razen gojenja družabnosti se je razvila tudi znanstvena dejavnost, kar je razbrati iz seznama sekcijških večerov, objavljenih v dnevem časopisu, na katerih je bilo izvedenih veliko kakovostnih predavanj in znanstvenih razprav v izvedbi domačih in tujih predavateljev. Zelo kmalu je bila ustanovljena tudi bogata planinska knjižnica. Kot je razvidno iz zadnjega knjižničnega popisa, objavljenega leta 1901, je obsegala več kot

Statut Kranjske sekcije, ki je imela prvi posvetovalni sestanek 7. marca 1874 v ljubljanskem gostišču Pri zlati zaponki poleg hotela Slon. Sekcija je bila uradno ustanovljena 30. marca. Vir Historisches Alpenarchiv

Razglednica izdana v spomin trem pokojnim zaslužnim načelnikom Kranjske sekcije: Karlu Dežmanu, Wilhelmu Vossu in Fritzu Suppanu
Vir Section Krain in Laibach, 1874 bis 1901

400 enot kakovostnih alpskih, botaničnih in ostalih znanstvenih del. Sekcija je imela tudi dobro organiziran in pregleden arhiv, ki je vključeval register poti, planinskih koč in njenih gorskih vodnikov.

Oranje ledine na planinskem področju

Hkrati se je sekcija resno in na vseh področjih lotila pravega planinskega dela. Najemali so delavce, ki so jim zgradili in označili planinske poti po vsej Kranjski. Veliko tudi po hribovju v neposredni okolici Ljubljane ter v polhograjskih in škofjeloških hribovih, saj so se zavedali, da je treba ljudi najprej navdušiti za hojo v naravo z domačega praga, da bi jih kasneje pot zanesla v višje gore. Zgraditi so dali tudi planinske koč; leta 1877 so obnovili tedaj že propadlo kočico na Prodirh v Kočo Marije Terezije (danes Planika), 1887 so postavili Dežmanovo koč (danes Staničev dom), leta 1892 spodnjo Kočo na Golici, leta 1897 Zoisovo koč na Kokrskem sedlu in leta 1901 Vossovo koč na Vršiču (danes Erjavčeva koč).

Organizirano je bilo izobraževanje za pridobitev licence gorskega vodnika, najprej v Avstriji, leta 1894 pa tudi že prvi tečaj v Mojstrani.

Obenem je bilo poskrbljeno za ureditev in uskladitev vodniških tarif, kar sploh ni bil mačji kašelj. Zaradi trdoglavosti bohinjskih vodnikov, kot so zapisali, je namreč trajalo več kot pet let usklajevanj in sestankov, da so lahko končno poenotili vodniške tarife v Julijskih in Kamniško-Savinjskih Alpah. Tako je bilo mogoče vodniške tarife tudi natisniti in distribuirati v obliki knjižic in obvestil še pred začetkom turistične sezone. Na ta način jim je s trdim delom vodniški sistem na Kranjskem uspelo izenačiti s planinsko razvitejšimi sosednjimi državami. Urejen je bil tudi pokojninski načrt za vodnike (na pobudo centralnega odbora v Berlinu) in nadomestila, če bi prišlo do poškodovanja ali kot pomoč družinam vodnikov, če bi prišlo do smrtne nesreče, zaradi česar so se vodniki boljše zavedali svojega odnosa do poklica in pripadnosti svoji planinski organizaciji DÖAV.

Zaradi porasta števila turistov in posledično nesreč v gorah je bila ustanovljena Alpska reševalna postaja (1899), v katero so bili vključeni licencirani vodniki na

vseh alpskih izhodiščih. Kranjska sekcija se je na vse mogoče načine, tudi s pisanjem vodnikov, objavami v časopisih in z izdajanjem razglednic trudila, da bi lepote dežele Kranjske uspešno predstavila doma in v tujini in na ta način k nam privabila turistični tok. Pri tem so računali predvsem na obiskovalce gora, zato so vse za planince pomembne železniške postaje (Lesce, Dovje, Bohinjska Bistrica itd.) opremili z velikimi informativnimi tablami z zemljevidi.

Cesarska in kraljeva direkcija za pošto in telegraf v Trstu je leta 1894 na predlog Kranjske sekcije izdala vozni red vseh poštних povezav na Kranjskem in v primorski regiji, pomemben uspeh je bil tudi, da so uspeli leta 1898 s predlogom uvedbe rednih poštних linij na relaciji Kranj–Kokra. To je spodbudilo planinstvo tudi v tem, tedaj prometno zelo slabo povezanem in planinsko premalo cenjenem delu Kamniških Alp.

Močna finančna podpora Kranjski sekciji

Kljub zelo visokim stroškom, ki so bili povezani z gradbenimi deli in ostalimi vzporednimi aktivnostmi, je bilo finančno stanje maloštevilne sekcije stabilno, predvsem po zaslugi velikodušne podpore Kranjske hranilnice (*Krainische Sparkasse*) in združenega Nemško-avstrijskega planinskega društva DÖAV. Kot so zapisali v obsežnem zborniku:³ "Kranjska krona ima srečo, da ima v Kranjski hranilnici v Ljubljani dobrotnika, ki vsako leto namenja znatne vsote v dobrodelne namene, in že vse od svojega obstoja tudi Kranjski sekciji zagotavlja bogate subvencije." (Kranjska hranilnica je v tistem času delovala v palači na današnji Tomšičevi ulici, ki predstavlja "zadnjo stran zgradbe slovenskega parlamenta", op. a.)

Tako so skoraj dve desetletji nemške sekcije DÖAV v naših gorah delovale nemoteno in praktično brez konkurence, če zanemarimo nekaj poti in koč, ki jih je brez vpletanja v nacionalni spor že prej uredil politično nevtralni avstrijski ÖTK.

Nemške sekcije na Kranjskem so v omenjenem obdobju orale ledino in približevale gore domačim in tujim planincem. Kranjsko sekcijo, ki je bila najpomembnejša, so v obdobju njenega obstoja vodili visoko izobraženi ljudje, nekateri tudi slovenskih korenin, ki jim je nemška kultura v monarhiji predstavljala edino pravo pot napredka in omike.

Po prvem propadlem začetku pod vodstvom Ottonmarja Bamberga (1874–1877) so bili njeni načelniki: dr. Karl Deschmann (1881–1889), prof. Wilhelm Voss (1889), vitez Anton Gariboldi (1890), dr. Emil Bock (1891–1893), dr. Fritz Suppan (1894), dr. Rudolf Roschnik (1895–1909) in Heinrich Ludwig (1910–1919). Sekcija je ves čas gojila dobre odnose tako s centralo DÖAV kot s sestrskimi sekcijami na Kranjskem, zlasti z Obalno sekcijo Kustenland iz Trsta, ter Sektion Cilli iz Celja. Kranjsko sekcijo je na občnih zborih skupnega DÖAV vedno zastopalo po več njenih članov.

³ Deutscher und österreichischer Alpenverein, "Section Krain" in Laibach, 1874 bis 1901, Ljubljana, Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1901.

Planinske poti v visokogorju

Potem ko je sekcija v prvih letih svojega delovanja naredila in označila predvsem lažje pohodniške poti in zanimivejše turistične dostope, na primer do slapov v Martuljku, od spodnjega do zgornjega slapu Peričnika, do slapa Savice, v Blejski vintgar in z Bleda skozi Poključsko luknjo, se je lotila še nadelave ugodnejših dostopov za vzpon na vrh Triglava. Takrat je bil vzpon iz doline na Triglav tehnično še zelo težaven in tudi zelo naporen. Za vzpon iz Bohinja je bilo treba najprej pol dneva hoditi le do Stare Fužine ali Srednje vasi.

Več izboljšav poti na Triglav je že ob prvi in drugi gradnji Koče na Prodih (1871 in 1877) izvedla vodniška družina Šest iz Bohinja. Te izboljšave so bile sicer po današnjih merilih skoraj nepomembne (tedaj še niso uporabljali jeklenic, pač pa odžagane prožne veje rušja, tako da so debelejši konec zagostili v skalno razpoko, s čimer je lesena zagostila postala ročica za oprijem, op. a.), vendar so deloma že olajšale vzpon.

V tistem času je bilo navdušenje nad plezanjem na najvišji vrh Kranjske še zelo skromno, toda Dežman in zlasti dolgoletni blagajnik Kranjske sekcije Ernst Stöckl, ki je zelo dejavno sodeloval pri izvajanju planinskega dela, sta prepoznala, kaj je potrebno, da bi širše kroge opozorili na lepote našega visokogorja. Zato so v letih 1882 in 1883 na novo markirali ali obnovili obstoječe markacije na mnogih poteh v širši okolici Triglava, med drugim iz Bohinja skozi Dolino Triglavskih jezer (mimo avstrijske Koče Franca Ferdinanda), čez steno Komarče, čez Hribarice do Koče Marije Terezije in na Velo polje, iz Trente čez Skok na Dolič in čez Bovško škrbino na Triglav, iz Vrat na Luknjo s povezavo čez planino Zajavor v Zadnjico in do Baumbachove kočice v Trenti (koča je bila v lasti obalne sekcije Kustenland), iz Vrat čez Prag do Dežmanove kočice (mišljena je nadelava v turistične namene, kajti glavne prehode sta že prej zavarovala z lesenimi klini Požganc in Kobar za lovca Galleta, zdaj pa sta jo opremila še z železnimi klini, op. a.).

Na območju Vršiča in Vossove kočice so bile narejene pot iz Kranjske Gore, povezava skozi Malo Pišnico v Planico, v Trento do izvira Soče, na Mojstrovko in na Prisojnik.

Najzahodnejša pot Kranjske sekcije v Julijskih Alpah je bila pot do Belopeških jezer in čez Jezersko planino in Travnisko škrbino (zelo zahtevno) do kočice na Mangartskem sedlu, s katero je upravljala sekcija iz Beljaka. Koča na Golici je postala središče dela Kranjske sekcije v Karavankah. Z novimi potmi je postala povezana tako s Koroško kot Zgornjesavsko dolino in z grebensko potjo s sosednjimi vrhovi in naprej do Koče Bertha na Kepi. Kranjska sekcija se je ob podpori osrednjega društva usmerila tudi v Kamniške Alpe, kjer so zgradili pot iz Kokre na Kokrsko sedlo, skozi Belo na Ojstrico in čez Pode na Grintovec in Skuto.

Poti okoli Triglava in na Triglav

Leta 1887, ko je bila zgrajena Dežmanova koča, je dala sekcija narediti tudi danes najbolj obremenje-

Koča Kranjske sekcije na Golici je bila središče njenega delovanja v Karavankah. Razglednica je nastala med leti 1908 in 1915. Vir Historisches Alpenarchiv

Nemški planinci fotografirani pred Zaishütte na Kokrskem sedlu, 29. avgusta 1897. Vir Historisches Alpenarchiv

no pot, ki vodi mimo Kredarice na Mali Triglav in je bila zaradi sončne lege spomladi prej kopna kot pot od Koče Marije Terezije. Pot sta nadelala Požganc in Kobar. Opremila sta jo s številnimi klini in žicami ter izklesala stopnice. Obenem je sekcija naročila tudi nadelavo krožne poti okrog celotne vršne kupole Triglava. Lovrenc Škantar je z jeklenicami zavaroval Kugyjevo polico in jo ocedil proda. Stezo je nadelal tudi čez Zaplanjo in okrog Rjavca na Prode. Pot čez Kugyjevo polico se ni obnesla, ker jo je zapadno kamenje sproti zasovalo in je bilo vzdrževanje predrago, zato je polica danes spet skoraj taka, kakršna je bila tedaj, ko jo je prvi prehodil dr. Kugy (kot se je sam izrazil, je bil v resnici zgolj prvi, ki jo je prehodil brez ustreljenega gamsa na plečih, op. a.). Nadelana je bila tudi pot s Triglavskih Prodov mimo Triglavskega Vogla in s tem

ustvarjena hitra povezava med Kočo Marije Terezije in Dežmanovo kočjo.

Z vsemi temi deli, ki so Kranjsko sekcijo stala veliko denarja in prizadevanj, je nastopila za zgodovino Triglava nova doba, "doba planinstva" v širšem pomenu

Dramatična upodobitev Dežmanove kočje sredi neprijaznega okolja, kot jo je leta 1908 upodobil umetnik Edward Theodore Compton. Vir Historisches Alpenarchiv

Zahl: 73

Section: Krain

Erbaut: 1837

Erneuert (Erweitert): 1895, 1905

Deschmann-Hütte | 2323 m. |

am Triglav. Sulische Alpen. Krain.

Lage: Die Hütte liegt 2 Stunden nördlich des Triglav-Gipfels (2864 m) auf dem von dem Gletscher zwischen der Karedera mit dem Bogenaki nach gelagerten Tadel, und genau auf der, die Tradition in gaulförmigen Bauweise 1837/1895/1905. Kärntner Alpenfeld.

Bewirtschaftet? von 1. Juli bis zum September. Vereinschloss? Ja

Proviant-Depôt.

Bauart und Eintheilung der Hütte:	Kosten:	
Die Hütte besteht in dem mit Stein erbauten mit seit 1895 umlaufenden Zirkel in Holzbohlen einem Gerüst aus Holz, im Obergeschoss Pfeilerballen, in drei oberen gläsernen Kammern aus Holz, in dem unteren Stockwerk / so, meist in Holzbohlen mit in Lärchenholz	1. des ursprünglichen Hüttenbaues:	Gulden u. W. Mark
	a) für die Hütte	1768 70
	b) .. .. Einrichtung .	240 88
	Zusammen .	2009 58
	2. der Erweiterungsbaues: 1905	3595 73 Kammi 2. 2000 00

Matična knjiga Dežmanove kočje – velikega ponosa. Vsaka od planinskih koč je imela v arhivu takšno knjigo, v katero so vpisovali vse podatke v zvezi z njo; od nakupa parcele, stroškov gradnje, obnovitvenih del, opisa lokacije in podobno. Vodili so tudi letno statistiko obiska.

Vir Historisches Alpenarchiv

besede. H Koči Marije Terezije so pred tem hodili v glavnem le posamezniki in družbe planincev so bile vse do leta 1887 redke pojav. Z udobno Dežmanovo kočjo vrh Pekla, s stezo skozi Kot in nadelano potjo od Kredarice na vrh pa je Triglav postal zaželen planinski cilj tudi širšim krogom. Ta način dela v Triglavskem pogorju in tudi drugod je bil v skladu z načelom, ki ga je v tistem času zagovarjala celotna DÖAV, namreč da se gradnje novih poti loteva šele po zagotovitvi potrebnih zmogljivosti. To ni ostalo brez ugodnih posledic, ki so se pokazale v povečanju števila obiskovalcev. Na ta račun je bilo od tedaj Triglavu mogoče pripisati vsaj podvojitve prejšnjega števila obiskovalcev. S tem je Kranjska sekcija prevzela vodstvo planinstva v Triglavskem pogorju in izpodrinila konkurenčni avstrijski ÖTK, katerega cilji so bili zgolj turistični, medtem ko je imela Kranjska sekcija tudi določene "nemškoosvajalne" namene.

Nov igralec stopi na igrišče

Kdaj in na kakšen način je vodstvo Kranjske sekcije izvedelo, da na planinskem področju ni več monopolist, ne vemo. Zagotovo pa so to v tedanji majhni Ljubljani izvedeli, še preden se je novica pojavila v slovenskih časopisih. Posebnega poudarka temu niso dajali. Imeli so dvajset let prednosti, imeli so znanje, izkušnje in sredstva. Na SPD so zelo verjetno gledali zviška, saj se je slovensko društvo pojavilo čez noč in ni imelo ničesar, kar so že imeli in naredili oni: planinske poti, kočje, literaturo, organizirano vodniško in reševalno službo ter močno zaledje združenega Nemško-avstrijskega planinskega društva. Vsega tega se ni dalo enostavno preskočiti. SPD naj bi bila muha enodnevnic, ki ji bodo do večera odpadla krila ...

Naznanilo

Minili so slabi trije meseci. Na naslov Kranjske sekcije je priromalo kratko sporočilno pismo, napisano v slovenščini. Datirano je bilo 15. maja 1893. V zgornjem levem kotu se je nahajal umetelen logotip in ime Slovensko planinsko društvo v Ljubljani. Pisalo je:

Slavna sekcija!

"Slovensko planinsko društvo" si usoja javiti, da se je ustanovilo na podstavi priloženih pravil ter da je začelo delovati. Obenem naznanja, da je pristopilo k nemškega in avstrijskega planinskega društva "Section Austria" na Dunaji.

Z odličnim spoštovanjem in planinskim pozdravom!
V ime odbora

Fran Orožen, načelnik
Anton Mikuš, tajnik

Pismo deluje nekoliko zbadljivo in ni izključeno, da ni. Danes bi za norčevanje verjetno imeli že pretirano uglajeno naslavljanje s "slavno sekcijo", kar je ta v primerjavi s komaj rojenim otrokom slovenskega planinstva pravzaprav tudi bila. A tudi odlično spoštovanje na koncu pisma je bilo dejansko predvsem stvar omike v tedanji korespondenci.

Zbode naznanilo, da se bo SPD sicer vključil v DÖAV kot ena od njenih sekcij, vendar v Slovencem bolj prijateljsko naklonjeno avstrijsko polovico združenega društva. Še bolj pa je seveda presenetljivo dejstvo, da se je SPD vključil in vztrajal kar tri leta v DÖAV, saj doslej o tem nismo ničesar vedeli.

Čemu je SPD izbral raje avstrijsko polovico, nam postane jasno po pregledu poznejših vedno bolj ostrih dopisovanj in obtoževanj med obema deležnikoma. Zelo očitno je, da sta trčili skupaj dve nacionalni in politični prepričani, predvsem glede svoje umeščenosti v istem prostoru. Na eni strani je stala izobrazena nemška elita, ki je v habsburški monarhiji videla edino možno pot Slovencev v prihodnost. Na drugem bregu pa je bila večina, ki si je po pomladi narodov obetala mnogo več pravic, kot jih je imela v tistem trenutku. Prihodnost brez avstrijskega cesarja je bila tedaj še v oblakih, največ se je med tedanjimi slovenskimi poslanci na Dunaju špekuliralo o panslovanski povezavi Slovencev s Hrvati in Čehi.

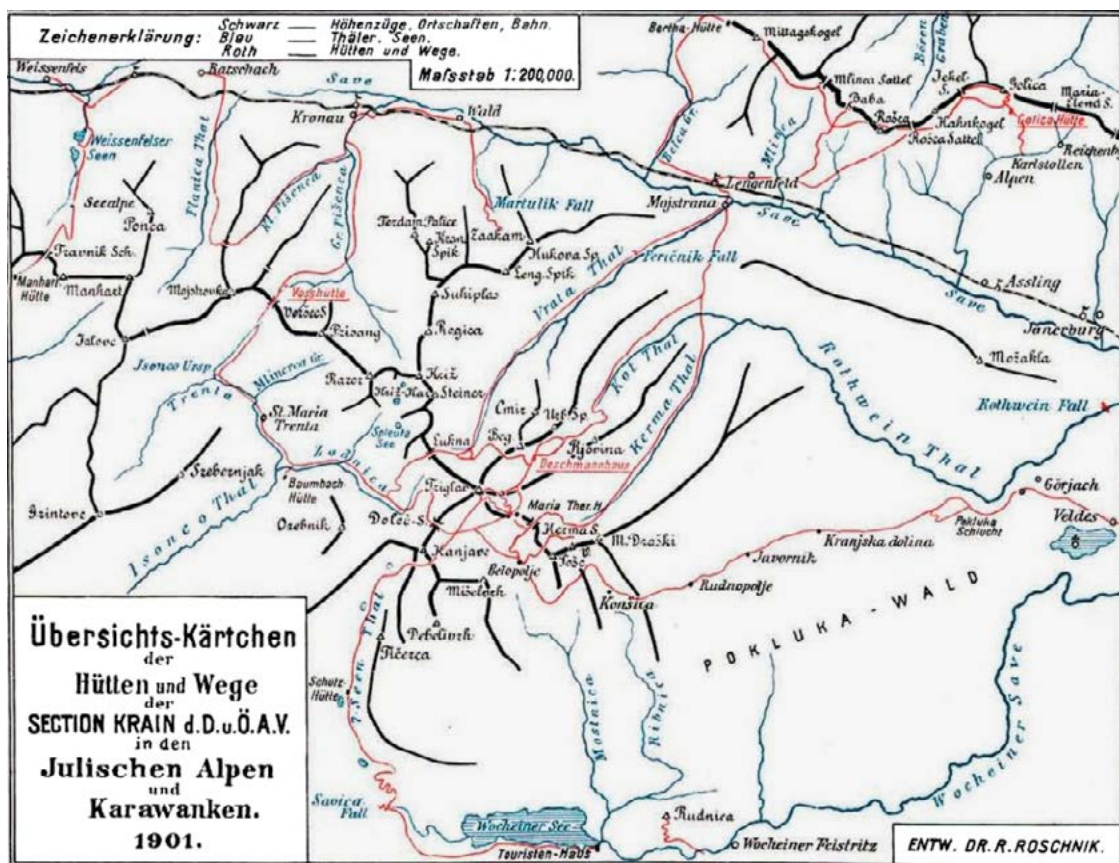
SPD si je na podlagi ohranjenih dokumentov na začetku torej zamislil, da bo deloval kot del združenega Nemško-avstrijskega planinskega društva DÖAV, kot ena od njenih sekcij na Kranjskem. Ta podatek so starejši, danes že pokojni poznavalci planinske zgodovine še poznali iz pripovedovanj, vendar se o tem ni na glas govorilo. O tem molči tudi *Planinski vestnik*, ki je začel izhajati leta 1895, ko je bilo že jasno, da povezave z DÖAV ne more več biti, zato pa *Vestnik* že v svojih prvih številkah omenja napetosti, ki so se dogajale v zvezi s Kranjsko sekcijo in njenim velikonemškim delovanjem.

Podcenjevanje se nikoli ne obnese

SPD je bil v resnici vse kaj drugega kot muha enodnevnica. Imel je večinsko zaledje v prebivalstvu na Kranjskem in tega se je očitno zelo dobro zavedal, zato se je na deloma že preorane planinske njive podal s svojim plugom in povzročil veliko jeze pri "slavni" konkurenci. Le dve leti po ustanovitvi je na vrhu Triglava že stal Aljažev stolp in kmalu za tem tudi Aljaževa koča na Kredarici, ki se je zasedrila med Dežmanovo kočo in Triglav. Vsi planinci so seveda uporabljali poti, ki jih je že prej zgradila Kranjska sekcija. Tudi v Vratih je zrasla prva Aljaževa koča, v kateri so se ustavljali planinci, in ob poti na Velem polju, po kateri se je šlo proti Koči Marije Terezije, je stal slovenski Vodnikov dom.

Pojavile so se nove poti, nekatere tudi provokativno označene z belo-modro-rdečo markacijo v barvi slovenske trobojnice. Slovenska konkurenca iz SPD je najemala za delo ljudi, ki so pred tem gradili le poti po naročilu Kranjske sekcije (omenjeni Požganc je postal Aljažev glavni graditelj poti in koč), najemali so vodnike, ki so jim v sekciji organizirali in plačali tečaje, na katerih so pridobili vodniške licence in jim kupili opremo. Zato je začelo prihajati tudi do sporov med vodniki in delodajalci. Nekateri vodniki so se brez pomisleka pustili najeti od SPD, česar njihovi botri niso odobraval. Zeh-tevali so pripadnost in popolno zvestobo do DÖAV, ki so jo potrdili s podpisano izjavo in morali so na vidnem mestu nositi znak vodnika DÖAV.

Vsi se tega niso držali. Vodstvo sekcije se je moralo soočiti z dejstvom, da so "nekateri vodniki postali odpadniki", česar niso mogli razumeti, saj se ni ujemalo z resno in odgovorno vodniško službo. Leta 1896 so

Glavne poti in kočee Kranjske sekcije, narejene do leta 1901. Grebenski zemljevid je narisal njen načelnik dr. Roschnik za jubilejni zbornik. Vir Section Krain" in Laibach, 1874 bis 1901

Posnetek Vossave koče na Vršiču leta 1901, ki je bila prav tako last Kranjske sekcije. Danes je na njenem mestu Erjavčeva koča. Foto Emil Klauer, vir Historisches Alpenarchiv

vodniku Lorenzu Jelarju iz Bohinja odvzeli vodniško licenco, ker je "po naročilu od drugod" prebarval markacije Kranjske sekcije in ker kljub večkratnim opozorilom v službi ni hotel nositi vodniškega znaka DÖAV. Drugi vodnik Mihael Uršič iz vasi Kregarjevo (Kamnik) je izgubil vodniško licenco, ker je brez dovoljenja prevzel vodniško značko drugega društva (SPD) in z barvami tujega društva označil pot, ki jo je naredila Kranjska sekcija. Na srečo pa, so še omenili, sta bila po drugi strani leta 1898 in 1899 vodnika Lovrenc Potočnik iz Kamnika in Lovrenc Škantar iz Bohinja nagrajena, ker sta prijavila oblastem uničevalce markacij.

Nagajanje in razgrajanje

Treba je bilo ukrepati. Vodstvo Kranjske sekcije je pisalo na Dunaj in seznanilo DÖAV s kritičnim stanjem na Kranjskem in očitki, da SPD zgolj podpihuje politični prepir in nacionalizem, ki nima kaj iskati v gorah, da se dela škoda za planinstvo in da naj centrala to poskuša na nek način preprečiti.

Centrala je bila razumevajoča in Slovenci so prej kot v dveh letih spoznali, da morajo na svoje. To so z odstopnim pismom sporočili Avstrijskemu planinskemu društvu, po tem ko jim je to dalo vedeti, da niso zaželen otrok v njihovi planinski družini. Glavni očitki SPD so leteli na nedopustno nacionalistično

delovanje, ki ga DÖAV pod svojim okriljem ne more trpeti.

Povod za hude obtožbe je bil članek, objavljen v *Planinskem vestniku* in poobjavljen v slovenskih časopisih. Naslov je imel *Triglavska koča*. V njem je SPD naznanjal Slovincem veselo novico, da je Triglav ponovno prešel v slovensko last, potem ko so v letu 1895 na vrhu gore postavili že po vsej Evropi znani Aljažev stolp, malce pod njim imenitno Staničevo zavetišče in na Velem polju prijazno kočo. Ta mesec pa so zasnovali še četrto novo stavbo, ki bo njihovo domoljubno delo v triglavski okolici zaokrožilo v celoto. Slovensko planinsko društvo je namreč kupilo parcelo na Kredarici, le tri četrt ure oddaljeno od vrha Triglava, na kateri bo naslednje leto zrasla lepa slovenska koča. Po tem je sledil zaključek, ki je tako razburil vodstvo Kranjske sekcije, da so se nemudoma in z velikim ogorčenjem pritožili centrali DÖAV:

"Ob obletnici otvoritve Vodnikove koče jo bomo slovesno blagoslovili ter na stežaj odprli vsem domačinom, ki delajo bodisi z uma svetlim mečem, ali pa s krepko dlanjo, ter tudi vsem nedomačinom, ki so dobre volje. Nikogar ne bomo gonili od nje ali celo iz nje, vsakdo bo dobrodošel in bo našel v njej mirnega in varnega zavetja.

Hvala Bogu, da bomo zopet pod svojo streho na svojem Triglavu, da nas ne bodo več odurno pehali od sebe naši domači markovci⁴ in naši, svoj slovenski rod brezobrazno sramoteči in slovensko poštenje na prodaj noseči paraziti. Naš je Triglav in ostane naš na veke!"

Iz tega evforičnega zapisa v *Planinskem vestniku* je vsakomur jasno, da očitki letijo predvsem na nemško opredeljene Slovence, ki so svojemu narodu zgolj v sramoto, kar je omenjeno tudi v odstopni izjavi. Napisana je bila v nemščini, pismo pa je tajnik prepisal v umetelno gotico.

Izstopno pismo SPD iz DÖAV

Hvalevredni sekciji "Avstrija" nemškega in avstrijskega planinskega društva!

V odgovor na Vaš cenjeni dopis z dnem 6. novembra 1895, vam hitimo sporočiti naslednje.

Kmalu po ustanovitvi našega društva smo pristopili k hvalevredni sekciji "Avstrija" v upanju, da bomo lahko vzdrževali dobre odnose z vašo cenjeno sekcijo in na splošno s celim planinskim društvom DÖAV.

Z nam najbližjo Kranjsko sekcijo se žal nismo mogli povezati, ker se je ta že od ustanovitve našega društva obnašala najmanj nenaklonjeno kljub vsem našim prizadevanjem, na področju pospeševanja planinskega turizma. Da se pri tem nismo motili, dokazujejo različni ukrepi in izjave hvalevredne Kranjske sekcije in njenih odbornikov.

Prizadevanj hvalevrednega Nemškega in avstrijskega planinskega društva nismo nikoli zavirali, še manj

⁴ Mišljeni so tisti, ki povečujejo nemške turiste, ki prinašajo nemške marke (op. a.).

smo se mu postavljali po robu. Kar pa se tiče besed v 9. številki na str. 138 našega društvenega glasila Planinski vestnik, ki ste jih citirali, lahko cenjena sekcija Avstrija sama ugotovi, da se dotični odstavek našega članka ne nanaša na hvalevredno Nemško in avstrijsko planinsko društvo kot celoto, ampak izključno na Kranjsko sekcijo.

Preveč bi bilo naštevati vse odredbe in zapreke, s katerimi hvalevredna Kranjska sekcija skuša ohromiti našo dejavnost. Za te naše domneve imamo trdne dokaze. Kljub temu smo se skušali izogniti konfliktu s Kranjsko sekcijo, čeprav je bilo v zadnjem času precej spletkarjenja proti našemu društvu. Enako velja tudi za hvalevredno sekcijo "Cilli", ki posebno rada postavlja zapreke pred prizadevanja naše mirne podružnice v Savinjski dolini.

Sledi nekaj primerov postopanja hvalevredne Kranjske sekcije do našega društva.

Upravniku Dežmanove kočje hvalevredne Kranjske sekcije, je bilo strogo zabičano, da v omenjeni koči ne sme nuditi zatočišče našim članom. Zaradi tega, da bi tudi članom SPD lahko omogočili vzpon na Triglav, smo na Kredarici zgradili svojo Triglavsko kočjo, ki pa bo seveda odprta za vse turiste. K temu dejanju nas je prisililo ravnanje hvalevredne Kranjske sekcije. Hvala bogu, da bomo pod lastno streho in nas več ne bodo mogli prezirljivo odsloviti, kakor to počnejo naši tako gostoljubni rojaki. Mi omogočamo članom drugih društev vse ugodnosti, ki so običajne za naše člane.

Tako so že večkrat člani hvalevredne Kranjske sekcije uživali ugodnosti v naših planinskih kočah, medtem ko naši člani npr. v koči na Golici, ki prav tako pripada hvalevredni Kranjski sekciji, nimajo nobenih pravic do ugodnosti.

Bili smo na pogajanjih z nekaterimi društvi na Gorenjskem v zvezi z nakupom gradbenih zemljišč, da bi na njih zgradili svoje planinske kočje. Ta pogajanja so nam preprečevali odborniki hvalevredne Kranjske sekcije, s čimer se posebno zavzeto ukvarja eden od odbornikov sekcije, ki prav izpodkopava prizadevanja enega naših najaktivnejših članov.

Te in podobne ljubeznivosti odbornikov hvalevredne Kranjske sekcije so pripravile naše vodstvo do tega, da je v glasilu objavilo omenjeni članek, ki nam ga

sedaj očitajo. Tisti, ki jih besede zadevajo, jih bodo že razumeli, na druge pa niso letele.

Nikoli nismo prizadeli častnih dolžnosti, ki smo jih prevzeli od Vas, saj dobro vemo, kaj je prav in kaj ne. Konec koncev pa po koncu leta 1895 izstopamo iz hvalevredne sekcije "Avstrija".

Z odličnim spoštovanjem

Fran Orožen, načelnik

Josip Hauptman, namestnik tajnika

V Ljubljani dne 13. novembra 1895

Le pet dni po tem, ko je SPD obvestil centralo na Dunaju o izstopu, je od tam prišlo kratko in jedrnat sporočilo.

Nemško in avstrijsko društvo DÖAV

Sekcija Austria, Dunaj

Draga sestrška Kranjska sekcija

V čast nam je sporočiti, da je Slovensko planinsko društvo izpolnilo naša pričakovanja, saj je napovedalo izstop iz naše sekcije za leto 1896; dovolili si Vam bomo v nekaj dneh poslati tudi kopijo odstopnega pisma Slovenskega planinskega društva.

"Če bi bili danes tu Nemci, za vas ne bi bilo prostora"

Vsi poznamo ta stavek, ki ga je v Dežmanovi koči na dan, ko so na Triglavu postavljali Aljažev stolp, izrekel oskrbnik kočje Vilman. To je bil povod, da se je v Aljažu prebudila sveta jeza, in se je v svoji glavi hipoma odločil, da bo pod Triglavom postavil slovensko kočjo, in to kar poleg nemške, če ne bo šlo drugače. Koča je sicer nato zrasla na mnogo idealnejšem mestu na Kredarici, precej bližje Triglavu kot Dežmanova kočja.

Kako pa je z očitki, da je imel oskrbnik Dežmanove kočje od svojega delodajalca navodila, naj slovenskih planincev ne jemlje pod streho (če so tam že nemški planinci)? Župniku Aljažu lahko verjamemo, čeprav se je Kranjska sekcija v začetnem obdobju še branila, da tega ni nikoli ukazala svojim oskrbnikom. Šlo je za potezo, ki je (še) ni odobraval DÖAV, saj Kranjska sekcija v korespondenci centrali zanika, da bi ravnala nacionalistično in s tem prilivala olja na ogenj. Vendar je ta prepoved gotovo obstajala, saj jo potrjuje kratko

Beifolgend erhalten Sie unser unpartheiliches Urteil über den löbl. Antrag, Austria mit Aufstuf des Jafrot 1895 zur zufälligen Annahme zu nehmen.
Mit herzlichen Grüßen
Christoph von S. p. d.

Fr. Orožen m.p.
Obmann

Jos. Hauptmann p.
Vizepräsident

Zaključek pisma, s katerim je SPD konec leta 1895 izstopil iz Sekcije Avstrija in šel svojo pot, sta 19. novembra 1895 podpisala načelnik SPD Fran Orožen in namestnik tajnika Josip Hauptman. Vir Historisches Alpenarchiv

pismo načelnika sekcije Roschnika, naslovljeno na oskrbnika Vilmana I. 12. 1895. V njem mu je Roschnik dobesedno napisal odgovor, ki ga mora dati, če dobi od koga naslednje vprašanje.

Ali ste od kogarkoli dobili navodilo, da ne smete gostiti članov Slovenskega planinskega društva v Dežmanovi koči?

- Takšnega navodila nisem dobil od nikogar in to sem pripravljen potrditi pred sodiščem.

Unaprej izgubljena nemška prizadevanja

Kranjska sekcija je s tem dobila prvo bitko. Še zdaleč pa se ni zavedala, da vojne ne more dobiti, saj je bila še vsaka vojna na tujem ozemlju prej ali slej izgubljena. Močnejši manjše od sebe vedno radi tlačijo, s tem pa bolj kot nadzor žanjejo odpor. V isti številki *Planinskega vestnika*, kjer je izšel sporni članek, je med društvenimi novicami namreč tudi protestno pismo prej omenjene "mirne podružnice v Savinjski dolini". Človek bi pomislil – če so mirni takšni, kakšni so šele tisti hudi?

"Savinjska podružnica Slovenskega planinskega društva je poslala na občni zbor Nemškega in avstrijskega planinskega društva v Salzburg protest proti sekciji Cilli tega društva. Savinjska podružnica je namreč lani popravila pot skozi Turski žleb in napela

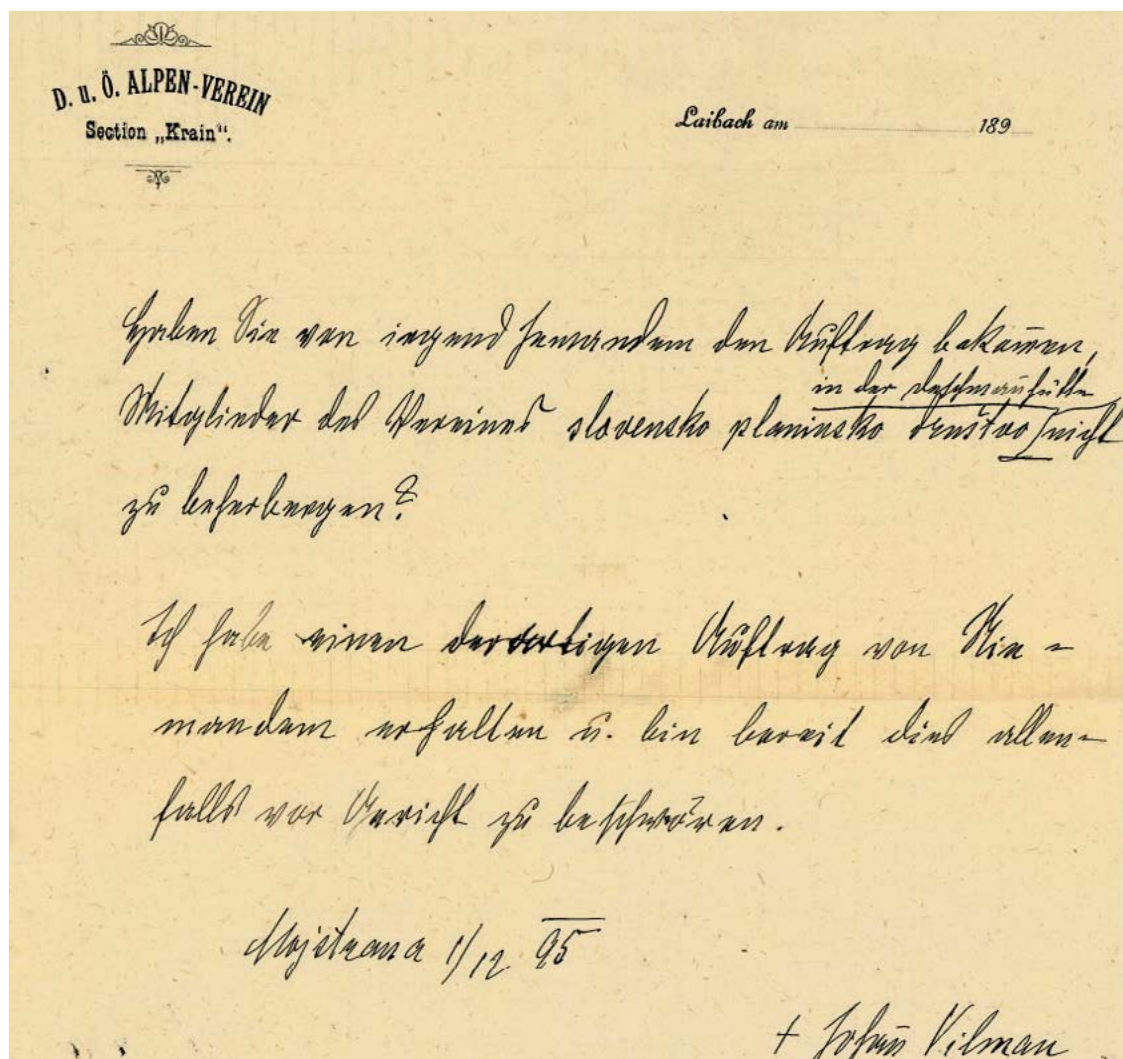
ob njej železne žice. Celjska sekcija pa je hotela letos to pot popravljati z napravo železne žice in zahtevala od občnega zbora kredit v znesku 754 mark. S tem se Celjska sekcija vtika v naš delokrog, katerega bi morala spoštovati, kakor smo mi njenega v Robanovem Kotu. Ako ostane protest brezuspešen, potem bo tudi Savinjska podružnica SPD proti Celjski sekciji postopala brezobzirno, namreč kot planinsko društvo na domačih tleh. Naše planine nikakor niso domena katere koli sekcije DÖAV. Naš je rod, naša gora!"

Penaden konec Kranjske sekcije

Nacionalni boj se je z letom 1895 razplamtel in trajal naslednjih dvajset let. Bilo je veliko hude krvi, nesramnosti in podtikanj. Kranjska sekcija se je skušala na vse načine postaviti po robu SPD, tudi s kasnejšim pisanjem strogo zaupnih obvestil sestrskim sekcijam in centrali, kjer so v najvišjih krogih premlevali odzive in sprejemali protiukrepe, vendar neuspešno.

Takoj po prvi svetovni vojni je Kranjska sekcija prenehala delovati, tako kot vsa nemška društva. Veliko ljubljanskih Nemcev se je preselilo v Avstrijo ali Nemčijo, saj je v novi državi okolica do njih postala sovražna. Prof. Walter Rizzi je na skupščini DÖAV leta 1919 predstavil zadnje letno poročilo Kranjske sekcije:

Pismo načelnika
Kranjske sekcije
Roschnika,
poslano oskrbniku
Dežmanove koč
Vilmanu. V njem mu
naroča, naj izjavi, da
je pripravljen pred
sodiščem potrditi,
da nikoli ni dobil
navodil, naj v koč
ne sprejema slovenskih
planincev.
Vir Historisches
Alpenarchiv

"Preteklo leto nam je ob svojem koncu prineslo nepričakovane in pretresljive dogodke, ki so močno vplivali na življenje celotne družbe, predvsem pa na življenje Kranjske sekcije, zato je vsaka razprava o vzrokih in vsako prerokovanje nesmiselno, tako da skupščini lahko predstavimo le dejansko poročilo o dogodkih, ki so se zgodili.../

.../ Ker je po zmagovitem preboju jeseni 1917 večina gorske fronte prešla v roke zaveznikov, je naša organizacija izvedla pregled poti in koč, ki so ostale v Dolomitih, Karnijskih in Julijskih Alpah, ter začela pogajanja z vojaško upravo za prenos vojaških objektov in poti, ki bi jih lahko uporabili v turistične namene. S tem bi se za DÖAV odprlo veliko novo področje dela, zgodovinsko nepozabno za vse večne čase. A tudi ti načrti so za zdaj propadli.../

.../ Spoštovana generalna skupščina! Naš pogled na prihodnost je mračen in trenutno je popolnoma nejasno, kako se bo izteklo. Vendar ne želimo izgubiti upanja. DÖAV bo kmalu vstopil v petdeseto leto svojega obstoja. Hude preizkušnje, ki so bile naložene nemškemu narodu, bodo močno vplivale nanj, tudi če daljnosežne zahteve naših sovražnikov ne bodo v celoti izpolnjene. Danes ne vemo, kaj se bo zgodilo s Kranjsko sekcijo, ki nam je vsem tako draga, ali bo kot takšna sploh lahko preživela.../

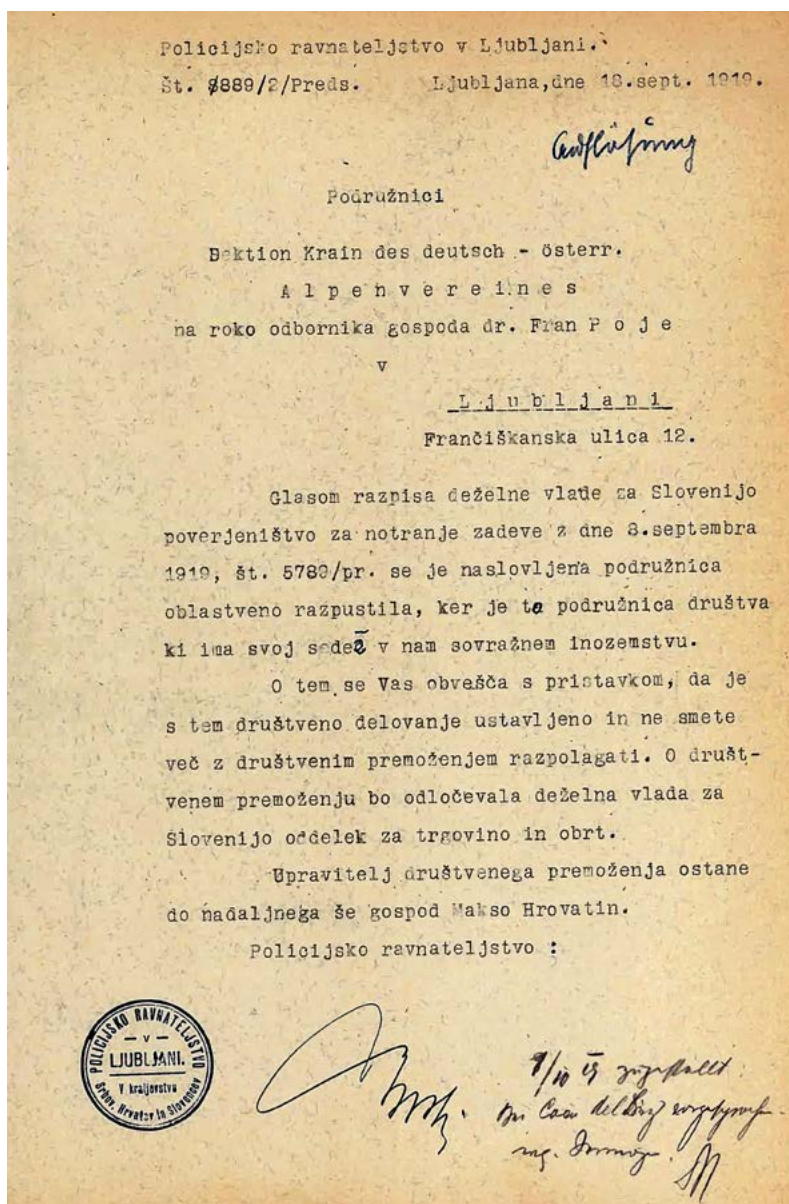
.../ Če bo treba sprejeti žrtve, ki so za posameznika boleče, se morajo te umakniti koristim večine. Vsi lahko s ponosom rečemo, da je Kranjska sekcija pomembno prispevala k razvoju Alp in to veliko bolj, kot bi lahko pričakovali in zahtevali od nje. Venec naših planinskih koč in mreža poti, ki smo jih zgradili, bo ostal trajen mejnik nemškega kulturnega delovanja v gorah Kranjske dežele, ki jih že desetletja obiskujejo nemški planinci. Nasprotniki bodo to dejstvo zagotovo poskušali zamisliti, vendar tudi to bo minilo. Zgodovina naše sekcije bo zabeležena v Julijskih Alpah, Karavankah in Kamniških Alpah. Ne smemo si oddahnuti, saj se časi lahko hitro spremenijo in prinesejo drugačne razmere. Naj zaključimo z željo, da bi Kranjska sekcija kot ena najstarejših sekcij DÖAV ponovno zaživela in praznovala tudi svoj petdeseti jubilej.

Planinski pozdrav!" Walter Rizzi, 23. marca 1919

Ko se dotlej znani svet prekucne

Rizzijevo uradno poročilo ne odraža realnega stanja, ki je leta 1919 vladalo na Kranjskem. Rokopis na štirinajstih straneh, ki ga je namestnik zadnjega predsednika Ludwiga napisal glavnemu odboru DÖAV marca 1920, namreč zelo čustveno opisuje počutje kranjskih Nemcev, ki so po razpadu monarhije postali nezaželeni v novi kraljevini SHS.

Seveda se je treba postaviti v kožo teh ljudi, ki so Kranjsko upravičeno šteli za svojo domovino, se nekateri tu celo rodili ali preživeli večji del svojega življenja in naredili kariero, potem pa čez noč postali državni sovražniki. Ostali so brez služb, lastniških podjetij, morda brez dela premoženja in se morali izseliti v notranjost Avstrije. Dežela je namreč prišla pod oblast Beograda,

proti kateremu so se nekateri od njih še kakšno leto ali dve nazaj bojevali na fronti. Walter Rizzi v rokopisu med drugim takole opisuje situacijo v Ljubljani spomladi 1919:

"Po številnih ognjevitih člankih v Slovenskem narodu sta se 16. aprila na naslovu sekcijske pisarne pojavila dva predstavnika SPD in zahtevala izročitev blagajne in ključa pisarne, saj da je sekcija že pod državnim nadzorom. To ni bilo izvedeno, ker sekcija do tedaj ni prejela uradne odločitve vlade. Še isto popoldne so nekateri člani našega odbora pregledali prostore, zažgali vse odvečno in prenesli v varno hrambo najpomembnejše dokumente (kupoprodajne pogodbe, zemljiškoknjižne listine, zemljiške knjige, poročila o premoženju itd.).

Zakon o državnem nadzoru je vplival na vse nemške zasebnike ali pravne osebe, ki so imele kakršno koli dragoceno ali nepremično premoženje, vključno s Kranjsko sekcijo, katere nadzornik je postal SPD, ki ga je zastopal odvetnik dr. Švigelj. Zadevni odlok nam je bil vročen zjutraj 17. 4. 1919, hkrati se je pri

Pismo policijskega ravnateljstva v Ljubljani, v katerem piše, da je deželna vlada Kranjsko sekcijo razpustila, ker ima društvo DÖAV svoj sedež v sovražnem inozemstvu. Ustavljeno je bilo tudi njeno razpolaganje s premoženjem. Vir Historisches Alpenarchiv

U drugi polovici 19. stol. do konca prve svetovne vojne so na območju zaledja naših gora delovale naslednje sekcije Nemško-avstrijskega planinskega društva DOAV.

Kranjska sekcija – *Sektion Krain* v Ljubljani (1874–1919)

Celjska sekcija – *Sektion Cilli* (1884–1919)

Primorska sekcija – *Sektion Kustenland* v Trstu (1873–1920)

Beljaška sekcija – *Sektion Villach* (1870–)

Bile so tudi druge, a zaradi slabšega delovanja manj opazne sekcije:

Mariborska sekcija – *Sektion Marburg an der Drau* (1876–1919)

Goriška sekcija – *Sektion Görz* (1888–1901)

Kočevska sekcija – *Sektion Gottschee* (1894–1899) in

Slovenjgraška sekcija – *Sektion Windischgraz* (1906–1919).

Obstajalo je še nekaj podružnic, vendar je imela pomembno vlogo le podružnica na Jesenicah (nemško Assling), ki je delovala predvsem na območju južnega dela Karavank. Mnogo pomembnejšo vlogo je dobila v času druge svetovne vojne, ko je nekdanja podružnica postala naslednica Kranjske sekcije. Premik sedeža nemškega planinstva na Gorenjsko je bil politična odločitev in posledica dejstva, da je Ljubljana v tistem času spadala pod italijansko zasedbo.

Tako je nastala Sekcija Gorenjska / mesto Jesenice – *Sektion Oberkrain / Statd ABling* (1942–1945). Njeni člani so bili v glavnem priseljenci iz nemškega rajha, ki so bili zaposleni v železarni in v oborožitveni industriji.

Ludwigu pojavil Švigelj in mu zaradi "suma poneverbe premoženja" odvzel ključ sekcijske pisarne. Zahteval je izročitev vseh dokumentov in blagajniških knjig, poleg tega si je drznil zahtevati vrnitev arhiva Kranjske sekcije, ki se je že nahajala v Gradcu.

Z odlokom deželne vlade SHS (čl. 3029 z dne 24. 5.) je bila Kranjska sekcija 24. maja 1919 kot podružnica tuje države podržavljena pod bansko upravo, za sekvestra pa je bil imenovan Makso Hrovatin, knjigar in v Ljubljani. S tem je bila sekcija na milost in nemilost prepuščena srbskim zakonom, sprejetim na podlagi gospodarskih preferenc iz leta 1915, in neomejen gospodar pri upravljanju vsega premoženja Kranjske sekcije. Pritožba je bila predložena vladi, a je seveda tudi ta kot vse prejšnje ostala brez odgovora. Nadzornik Hrovatin se je 24. maja pojavil skupaj z vladnim predstavnikom in z uradnim pooblastilom. Pod grožnjo takojšnjih prisilnih ukrepov je zahteval

Arhiv Kranjske sekcije, v katerem so bile kupoprodajne pogodbe zemljišč in planinskih koč, je bil za SPD zelo pomemben, zato si je prizadeval za njegovo vrnitev iz Gradca.

Walter Rizzi v svojem pisnem poročilu omenja, da je 4. junija 1919 predsednik SPD, dr. Fran Tomišek, osebno na odbor SPD naslovil pismo, v katerem sporoča, da je predsednik Kranjske sekcije Ludwig pripravljen na odhod v Gradec, zato mu je bil začasno odvzet potni list, dokler odbor ne bo sporočil, da je v celoti prevzel inventar in dokumente sekcije.

Kot kaže, je odbornikom kmalu postalo jasno, da arhiva, ki je že v Avstriji, ne bo mogoče dobiti, zato je bila prisilna uprava nad Ludwigom v nekaj tednih ukinjena. Po tem, ko mu je bilo od države zaplenjenih 14.000 kron premoženja, je lahko zapustil Ljubljano.

izročitev poslovnih knjig in vrnitev arhiva iz Gradca. Prišlo je do zelo ostrega spora, ki me je, kot sem pozneje izvedel, tudi stal službe.

Nato sta odšla, a že po dveh dneh je prispelo 'zdravilo' za našo trmo. Predsednik sekcije Ludwig – čeprav je v Ljubljani živel že več kot 30 let in jo je lahko imenoval za svoj dom – je bil postavljen pod stražo kot sovražni tujec. Na njegovem domu so opravili hišno preiskavo, odvzeli so mu tudi potni list in dovolilnico za potovanje v Gradec, kamor se je želel preseliti v naslednjih dneh. Detektiv je vzel njegove zasebne zapiske, ki so mu jih po nekaj dneh vrnili kot neškodljive. Bilo je le izsiljevanje, da bi pridobili dokumente, a ko se je izkazalo, da se to ne bo zgodilo, je bila prisilna uprava za Ludwiga ukinjena, vendar je ostalo zaplenjenega za 14.000 kron njegovega premoženja. Ludwig je nato lahko zapustil Ljubljano; Sredi avgusta sem moral tudi sam zapustiti Ljubljano; zaradi spreminjanja kraja bivanja imam zato o nadaljnjih dogodkih le skope podatke. Sredi oktobra sem od gospoda Tšchecha prejel dolgo pričakovano novico, da je bila naša sekcija razpuščena in da je bilo njeno celotno premoženje na zahtevo 55. člena likvidirano za porazno poravnavo v višini 52.000 kron.⁵

V dokumentih je večkrat omenjeno prizadevanje SPD, da bi pridobil arhiv sekcije. Kdaj in na kakšen način je bil ta preseljen v Gradec, ni jasno. Domnevno ga je dal pravočasno prepeljati Rizzi, česar pa ne omeni v svojih pismih. Morda tudi zaradi strahu pred posledicami, saj v času nadzora opozarja člane odbora, da oblast vso pošto pregleduje, kar lahko vodi v posledice. Tudi tako ogorčeno med drugim razmišlja v poročilu Rizzi:

"Slika je zelo žalostna: nemško kulturno življenje na Kranjskem je bilo v enem zamahu uničeno; vse nam je bilo odvzeto – stavba Kazine, koncertna dvorana, gledališče, če naštejemo le nekaj primerov. Nemški napisi so bili prvi dan na vsem Kranjskem nasilno odstranjeni. /.../ Slovenci, ki Nemcem dolgujejo vse, kar imajo, in lahko dolgujejo ves svoj ugled, želijo izbrisati tudi najmanjši spomin na nemško preteklost Kranjske. Izbrisati nemško prisotnost piko za piko je njihova nagrada, za dosego tega cilja pa uporabljajo najbolj zlobna in podla sredstva. Cvetoci, samoustrvarjeni šolski in društveni sistem Kranjcev je bil oropan svojih kulturnih institucij. Z naravnost diabolčno zlobnostjo se je ta človek obregnil ob vse nemško, mi Nemci pa se moramo okužiti z vsemi podlostmi te zlobne plesni, ne da bi se mogli braniti. To je najbolj sramotno za nas, nemške ljudi, vendar upam, da bo nekoč prišel dan povračila. Upam, da bom dočakal dan maščevanja, ne le s Slovenci, temveč tudi s tistimi, ki so naš narod spravili ob čast in ga naredili tako nemočnega."

⁵ Po zlomu monarhije in svetovne vojne je vrednost krone zelo padla in je po preračunu na današnji čas znašala manj kot današnji evro. S plačilom poravnave, je SPD pridobil lastništvo vseh nemških in avstrijskih koč: Vossove, Dežmanove, Marije Terezije, pri Triglavskih jezerih, na Golici, na Kokrskem sedlu, na Korošici in na Uršlji gori.

Die verehrtesten Aktiven und der
 Herrschaften Verwaltung, welche besondern Wert
 auf die Befolgung eines derartigen Gebotes
 legen, solenken sich dafür den Lieblichen
 Central Ausschuss zu bitten, so vollaum
 eifertige Anstrengung in der erwähnten Alpen,
 Provinz-Bezirk anzuordnen und ferner
 in einem vorzunehmenden Rundschreiben die
 Herrschaften der Section Bozen den obigen
 Aktiven zur Befolgung anzufragen.
 Mit vorzüglicher Hochachtung

Štiri glavne nemške
 sekcije delujoče na
 tedaj večinsko s
 Slovenci poseljenem
 zaledju Julijskih
 Alp, Karavank in
 Kamniško-Savinjskih
 Alp (Section Krain
 iz Ljubljane, Section
 Cilli iz Celja, Section
 Küstenland iz Trsta
 in Section Villach
 iz Beljaka, so leta
 1907 napisale pismo
 centrali društva
 v Munchen, v
 katerem pozivajo
 vse člane DÖAV,
 naj se poslužujejo
 le nemških poti,
 koč in vodnikov. Vir
 Historisches
 Alpenarchiv

J. Roschnik
 Alpinist

Dr. J. Müller
 April 7

J. Riechers
 Alpinist

H. Hermann
 Alpinist

DEUTSCHER UND OESTERREICHISCHER
 ALPENVEREIN

Section Küstenland

K. J. Swida
 1. J. 1907

Rizzijevo klicanje maščevanja je bilo skorajda preroško. Prva svetovna vojna se je končala brez vidnega zmagovalca in s ponižanimi Nemci, kar je vodilo v novo, maščevalno svetovno vojno.

Kratkotrajna prisotnost nemškega DAV v slovenskih gorah

Zadnji stavek v poročilu za skupščino, želja Walterja Rizzija, da bi se DÖAV na Kranjskem nekoč spet vrnil na pota stare slave, bi se dobrih dvajset let pozneje skoraj uresničil.

Med drugo svetovno vojno je Nemčija okupirala Slovenijo. Na podlagi odlokov načelnika civilne uprave za zasedena ozemlja Koroške in Kranjske dne 24. aprila 1941, torej manj kot tri tedne po napadu na Jugoslavijo, je vknjižila lastninske pravice na vse

nepremičnine v lasti SPD. Julija 1941 se po dolgem času ponovno pojavi Rizzi, ko piše pismo na sekcijo DAV (po letu 1938, ko se je Avstrija pripojila Nemčiji, ni več obstajal skupni DÖAV, op. a.) v Innsbruck, v katerem pravi:

"Dne 26. 6. 1941 sem vam poslal večji paket z najpomembnejšimi dokumenti Kranjske sekcije, sedaj pa v prilogi pošiljam še naknadno odkrite dokumente o razpustitvi Kranjske sekcije s strani Slovenske narodne vlade leta 1919 in poročilo o tem, ki sem ga marca 1920 predložil njenemu glavnemu odboru."

To pojasni, na kakšen način je arhiv Kranjske sekcije, ki ga je pred stoletjem zaman skušala dobiti SPD, iz Gradca zašel v Innsbruck, kjer smo ga pred kratkim našli.

Deutscher Alpenverein

Zweig Klagenfurt

Verwaltungsausschuss:	
Klagenfurt, 28.10.1942	
Datum: 31. Okt. 1942	
Zahl: 11101	
Zurücksendung an:	
Dav.:	
Ablegen:	

An den
Verwaltungsausschuss des DAV
Innsbruck
=====
Erlersstr.9

m. E. nachlage
Bauart im alpin
wobei für eine ohne
Interesse - am 22. November

betrifft: Komnar-Hotel , Oberkrain.

Im Zusammenhange mit einer Aussprache bei der Gauleitung wegen verschiedenlicher Ergänzungen für die Durchführung der grundbücherlichen Eigentumsübertragung an Oberkrainer-Hütten, wurde mir neuerlich unverbindlich die Frage vorgelegt, ob sich der Alpenverein - obwohl verschiedenlich private Angebote bestehen - nicht etwa doch noch für das Komnar-Hotel interessieren würde. Auf Grund einer früheren derartigen Anfrage war ich bereits mit dem Zweige Düsseldorf in ernster Fühlung gestanden, welcher jedoch sein Interesse in Folge Fliegereinwirkung dormalen aufgeben musste. Bei meiner letzten Aussprache bei der Gauleitung wurde mir unverbindlich ein Preis von RM 70.000,- bis RM 90.000,- genannt, der

Izsek dopisa nemškega Alpenvereina iz Celovca, poslanega oktobra 1942 upravnemu odboru DAV v Innsbruck. Beseda je tekla o odkupu zaseženega Doma na Komni. Vir Historisches Alpenarchiv

Vknjižba koč leta 1941 je bila narejena na DAV s podružnico v Celovcu, ki ji je predsedoval dr. Max Abuja. Odločba o razlastitvi slovenskih planinskih koč je bila iz sodišča v Asslingu (ponemčeno ime za Jesenice) poslana na DAV v Celovec, na SPD v Ljubljano, na zemljiško knjigo v Radovljico in na davčni urad v Radovljici.

"Na podlagi odloka načelnika civilne uprave za zasedena ozemlja Koroške in Kranjske o upravljanju in ustanovitvi združenj, organizacij in zvez, so od 1. oktobra 1941 Slovensko planinsko društvo Ljubljana in vse njegove podružnice na zasedenih območjih razpuščene. Njihovo premoženje se zaseže, denarna sredstva se uporabijo za obnovo zasedenih objektov, planinske kočje pa s takojšnjim učinkom prenesejo v upravljanje DAV."

Zaplemba

Uradni dopisi so se pošiljali med sodiščem na Jesenicah, predsednikom DAV v Celovcu Maxom Abujo in nemškimi planinskimi društvi Kranjske in Koroške, katerim so zasežene kočje pripadle. Za Abujo kot posrednika to ni bilo lahko delo. Koče so bile namreč v različnem stanju, nekatere (npr. Komna in Kravec) so bile moderne in imele velik turistični potencial, ker je bila nemška vizija povojnega turizma bolj kot na planinstvo orientirana v organizacijo zimovanj, taborov in smučanja. Za najobetavnejšo Komno in

Kravec sta si na primer prizadevali celo oddaljati, a močni društvi iz Düsseldorfa in Innsbrucka. Najdeni dopisi so bili poslani v obdobju od aprila 1941 do novembra 1942, kasnejših pa ni več, morda zaradi vedno bolj očitnega upora proti zasedbenim silam, ki so se morale do konca vojne maja 1945 bolj kot s povojno vizijo nemškega turizma na zasedenem ozemlju ukvarjati z ohranjanjem svoje prisotnosti. Rizzi je kot nekakšen "varuh spomina" v vojnem času verjetno doživel kratko katarzo zadoščenja. Vse nekdanje nemške kočje skupaj s slovenskimi so na kratko postale nemška last, čeprav ne od Kranjske sekcije, ki že dolgo ni obstajala. Zato pa po njegovi zaslugi danes lahko povežemo niti v zgodbo o Kranjski sekciji. Tajna selitev arhiva v Gradec je to zgodbo dejansko ohranila, kajti če bi ostal pri nas, bi skupaj z vsemi dokumenti iz časa SPD zgorel v požaru leta 1958. ○

Viri:
Deutscher und österreichischer Alpenverein, "Section Krain" in Laibach, 1874 bis 1901, Ljubljana, Kleinmayr & Fed. Bamberg, 1901
Mitteilungen des deutschen und österreichischen Alpenverein, 1874-1918
historisches-alpenarchiv.org
dav-bibliothek.de
Arhiv Planinskega vestnika

Prevod vseh arhivskih dokumentov Dušan Škodič.